

**ІНТЕГРОВАНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

**ИНТЕГРИРОВАННАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА
БУДУЩИХ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ КАК
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА**

**INTEGRATED PROFESSIONAL TRAINING OF SKILLED WORKERS
AS A PEDAGOGICAL PROBLEM**

Кравець Світлана Григорівна,

*кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту
професійно-технічної освіти НАПН України*

Кравець Светлана Григорьевна,

*кандидат педагогических наук, научный сотрудник
лаборатории дистанционного профессионального образования
Института профессионально-технического образования
НАПН Украины*

Kravets Svitlana Hryhorivna,

*Ph.D., Researcher fellow of Distant professional training
Laboratory Institute of vocational education and training of NAPS of
Ukraine*

Анотація. У статті обґрунтовано значення інтегрованої професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; окреслено різноаспектність інтеграційних процесів; запропоновано теоретичне й практичне вирішення педагогічної проблеми інтегрованої професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах.

Ключові слова: інтеграція, інтегрована професійна підготовка, майбутні кваліфіковані робітники, професійні навчальні заклади.

Аннотация. В статье обосновано значение интегрированной профессиональной подготовки будущих квалифицированных рабочих; обозначена многоаспектность интеграционных процессов; предложено теоретическое и практическое решение педагогической проблемы

интегрированной профессиональной подготовки будущих квалифицированных рабочих в профессиональных учебных заведениях.

Ключевые слова: интеграция, интегрированная профессиональная подготовка, будущие квалифицированные рабочие, профессиональные учебные заведения.

Summary. The article substantiates the importance of integrated training of future skilled workers; denotes multiple aspects of integration processes; suggested a theoretical and practical solution to educational problems integrative professional training of future skilled workers in professional schools.

Keywords: integration, integrated professional training, future skilled workers, vocational schools.

Вступ

Глобальні виклики суспільного розвитку декомпозиціуються на національному й регіональному рівнях стратегічними перетвореннями, демонструючи інноваційний характер прогресу. Сьогодні інноваційний поступ держави визначається процесами модернізації та економічного зростання галузей виробництва, підвищенням добробуту населення за усіма соціальними векторами. Ключовою постаттю в підвищенні показників інноваційно-інтелектуального зростання держави й приведенні вітчизняної економіки до стійкої у світовому масштабі є інноваційна людина, яка є суб'єктом певної діяльності й здатна творити, перетворювати, взаємодіяти зі світом, іншими країнами, забезпечувати особисту конкурентоздатність та конкурентоспроможність вітчизняної економіки на міжнародних ринках праці.

Техніко-технологічний прогрес, науково-стратегічні прогнозування розвитку соціальних систем з урахуванням міжнародних тенденцій, відкритість світових організацій та країн європейського союзу до інтеграції й плідної співпраці зумовлюють потребу в перегляді взаємозв'язку і взаємозалежності між освітою і ринком праці, стрижневим елементом яких є

система професійної освіти XXI століття, оновлена відповідно до потреб сучасної людини в інноваційному суспільстві, спрямована на реалізацію основних цілей соціально-економічних програм, здатна забезпечити інтегровану професійну підготовку майбутніх фахівців з наступною продуктивною екстраполяцією ними нових знань, нових ідей, нових технологій у нове життя із якісно зміненою економікою і, зрештою, стабільним зростанням добробуту українських громадян.

Відкритість світової спільноти до співпраці, євроінтеграція, вступ України до світової організації торгівлі та Асоціації з Європейським Союзом окреслюють новий характер взаємодії між суб'єктами ринкових відносин, детерміновану специфікою культури країн, технологічними укладами, інноваційним поступом галузей виробництва. У такому разі посилюється значення підготовки компетентних кваліфікованих робітників, які володіють кількома кваліфікаціями в межах професії; здатні адаптуватися до прогресивних змін у галузі; володіють знаннями, необхідними для професійної самореалізації, ефективно діють у сучасних середовищах, в тому числі й в інформаційно-комунікаційному; взаємодіють зі світом, іншими країнами та є суб'єктами професійної діяльності, зберігаючи власну тотожність; постійно навчаються («lifelong learning»), визначаючи безперервний розвиток професійної компетентності істотною рисою способу життя, забезпечуючи цим особистісну конкурентоздатність, гнучкість, мобільність, адаптацію, саморозвиток професіонала.

Мета статті

Обґрунтувати значення інтегрованої професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу

Стратегічні завдання інтегрованої професійної підготовки компетентних фахівців у закладах професійної освіти визначені Указами президента, зокрема: у Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013 р.) наголошено на необхідності розроблення та впровадження

державних стандартів професійно-технічної освіти (далі – ДСПТО) з професій широких кваліфікацій; оновлення на основі проведення моніторингу ринку праці та затвердження оптимального Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції); у напрямі модернізації змісту потребується розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту; розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами [8]; у реалізації мети Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.) щодо впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі освітні реформи визначають вектор відповідальності, тобто гарантують доступ громадян до високоякісної освіти [11]. У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 р.) акцентовано на досягненні фахівцем інтегральної компетентності через формування дескрипторів (знань, умінь, комунікації, автономності й відповідальності) [6]; у Плані заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 рр. (2016 р.) важливим для забезпечення інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців є виконання завдань щодо розробки кваліфікацій різних типів відповідно до Національної рамки кваліфікацій [7].

Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) регламентовано реалізацію принципу міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти й розвиток наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та їх інтеграції з виробництвом [5]. У Законі України «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.) основним завданням визначено задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках [9], однак, якісному виконанню означеного завдання має сприяти реалізація ключових положень зазначених вище Стратегій.

На заваді виконання означених дій постає анахронічний зміст окремих нормативно-правових документів, що регламентують організацію професійної

підготовки, відповідно до яких освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника розробляється на основі кваліфікаційної характеристики професії, а деякі з них датуються кінцем 80-х рр. минулого століття.

Для часткового розв'язання проблемної ситуації на сьогодні є розроблений і прийнятий Верховною Радою України у першому читанні проект Закону України «Про професійну освіту» (2016 р.). У змісті проекту важливим завданням є реалізація державної політики у сфері професійної освіти шляхом забезпечення інтеграції системи професійної освіти з виробництвом; право особи на вибір форм і методів здобуття освіти, їх інтеграції, зміни траєкторій професійної підготовки, продовження безперервного процесу навчання для здобуття професійних кваліфікацій на більш високих рівнях Національної рамки кваліфікацій; дотримання принципу єдності й наступності професійної освіти та навчання упродовж життя, що передбачає інтеграцію програм за рівнем освіти «кваліфікований робітник» з відповідними освітніми програмами за рівнем освіти «молодший спеціаліст». Освітні програми за рівнем освіти «молодший спеціаліст» можуть інтегруватися з відповідними програмами підготовки фахівців вищої освіти. Інтегрованої професійній підготовці (відповідно до тексту проекту Закону) має сприяти можливість здійснення професійно-практичної підготовки студентів, курсантів, слухачів у поєднанні з виготовленням продукції, виконанням робіт, наданням послуг [10].

Основні положення Копенгагенської декларації (2002 р.) спрямовані на повну інтеграцію заходів щодо зміцнення співробітництва у сфері професійної освіти і навчання [1]; у Педагогічній Конституції Європи (Розділ 7 «Провідні педагогічні стратегії», ст. 7.3) серед важливих ключових стратегій успішної діяльності педагога є інтегративність [12]; основні принципи навчального процесу, визначені у Болонській декларації (1999 р.), покликані наблизити вітчизняну освіту до загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легко доступних кваліфікацій тощо й підвищення інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти [3].

Високі вимоги до якості професійної освіти й підготовки майбутніх фахівців у професійних навчальних закладах, окреслені в означених документах, посилюють увагу до вирішення проблеми інтегрованої професійної підготовки й обґрунтування теоретичних і методичних основ практичної реалізації такої підготовки, яка б забезпечила якісний освітній рівень фахівців, що відповідає міжнародним стандартам компетентності, конкурентоздатності, мобільності суб'єктів, які беруть активну участь у формуванні виробничого потенціалу держави.

Упродовж останніх років предметом уваги вітчизняних й зарубіжних науковців є окремі аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців: в обґрунтуванні проблем філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий та ін.); у питаннях підвищення якості професійної освіти (С. Батишев, С. Гончаренко, А. Литвин, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Орлов, В. Радкевич, Л. Сушенцева, О. Щербак, В. Ягупов та ін.); в імплементації зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців до вітчизняних систем професійної освіти (Т. Десятов, А. Каплун, Н. Пазюра, Л. Пуховська та ін.); в удосконаленні механізмів управління професійними навчальними закладами (Г. Єльнікова, Л. Петренко, В. Свистун та ін.); у професійній підготовці майбутніх фахівців на основі компетентнісного підходу (Н. Брюханова, С. Квятковський, І. Зимня, Е. Зеєр, Т. Новацький, О. Овчарук, Д. Равен, В. Радкевич, А. Хуторський, В. Ягупов та ін.).

Питання інтеграції в наукових розвідках учених розкривається різноаспектно, а саме: інтеграція психологічних і дидактичних принципів у навчально-виховному процесі (Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, В. Загв'язинський, І. Зязюн, О. Леонт'єв, С. Поляков, В. Рибалка, Е. Стоунс, Н. Тализіна, Л. Фрідман та ін.); інтеграція професій (Ю. Кравець, Г. Лук'яненко, В. Мельник та ін.); педагогічний аспект інтеграції форм, методів, змісту навчання (І. Козловська, П. Лузан, І. Яковлев та ін.).

Інтегративний підхід в удосконаленні професійної підготовки фахівців розкрито у працях В. Безрукова, О. Вознюк, Р. Гуревича, О. Дубасенюк, Л. Корольова, І. Лапичак, Л. Сидорчук, О. Стечкевича, І. Фурси та ін.

Узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних учених, в «Енциклопедії освіти» визначено, що інтегративний підхід в освіті «...веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність, про природу, з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми. Інтегративний підхід реалізується під час вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів з освітньої галузі, коли цілісність знань формується завдяки інтеграції їх на основі спільних для всіх предметів понять, застосуванню методів і форм навчання, контролю і корекції навчальних досягнень учнів, що спрямовують навчальний процес на об'єднання знань» [2, с. 356].

Прагнення до інтеграції на різних рівнях є загальнокультурною тенденцією, однак, в освіті інтеграція здебільшого розглядається в дидактичному аспекті: міжпредметна, міждисциплінарна, інтеграція форм, методів навчання, єдність загальних цілей навчання і виховання тощо.

Світовий досвід засвідчує переваги не тільки дидактичної інтеграції, яка передбачає уніфікацію і скорочення кількості навчально-програмної документації; розробку єдиного навчально-методичного забезпечення; використання диференційованого підходу до визначення рівнів кваліфікації, а й соціально-економічної інтеграції, що є рентабельнішою і забезпечує: зниження витрат на підготовку робітників, розширення профілю їхньої підготовки і підвищення рівня кваліфікації; зростання продуктивності праці на основі найбільш раціонального використання трудових ресурсів; підвищення змістовності праці і привабливості нових професій для студентів (учнів); простіше планування підготовки робітників; розширення можливостей для найбільш повної реалізації здібностей і творчих можливостей особи, можливість навчання упродовж усього періоду трудової діяльності. У

виробничо-технічному аспекті інтеграція передбачає: здійснення реально можливого розширення профілю підготовки робітників відповідно потреб виробництва, вдосконалення професійно-кваліфікаційного складу робітничих кадрів на підприємствах, підвищення мобільності працівників [4, с. 77].

Важливі проблеми інтегрованої професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах посилюються й суперечностями між:

- вимогами, що ставляться міжнародною спільнотою і державою до кваліфікаційного рівня майбутніх фахівців на сучасному етапі реалізації стратегічних соціально-економічних завдань розвитку галузей виробництва і реальним рівнем їхньої підготовленості до здійснення продуктивної інноваційної професійної діяльності;

- потребою створення системи інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців, що враховує наукові новації, техніко-технологічні зміни, структурно-змістові виробничі перетворення, можливості мережного простору – і недостатньою розробленістю методик і технологій, які б сприяли функціонуванню такої системи;

- необхідністю підвищення рівня педагогічної майстерності педагогів професійного навчання до здійснення інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців (готовність до впровадження інноваційних педагогічних технологій; педагогічна фасилітація; мобільність в умовах соціального партнерства) – та недосконалістю існуючих систем методичної роботи у закладах професійної освіти;

- потребою в наданні майбутнім фахівцям можливості вибору різних траєкторій професійної підготовки на основі відкритості й безперервності – і недосконалістю змісту Державних стандартів професійно-технічної освіти, які регламентують професійну підготовку.

На основі різноаспектного аналізу інтеграції, важливими для розв'язання у педагогічній площині постають завдання конкретизації таких терміносполук, як: інтеграція професій; інтеграційні процеси змісту, форм,

методів; інтегроване навчання; інтегровані технології та ін. й розроблення системи, яка би практично поєднувала усі види інтеграції в процесі здійснення інтегрованої професійної підготовки, забезпечувала інтегральний результат – «інтегральну компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, котрий виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності» [6].

Висновок

Таким чином, теоретичне вирішення проблеми інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців передбачає обґрунтування концепції інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців, у якій терміносполука «інтегрована професійна підготовка» змістово-функціонально:

- орієнтується на міжнародні тенденції в освіті щодо опанування майбутніми фахівцями кваліфікаційними рівнями, відповідних Національній рамці кваліфікацій;
- враховує стратегічні соціально-економічні завдання розвитку конкретної галузі, кон'юнктури ринку праці;
- передбачає організацію навчально-виховного процесу в умовах соціального партнерства;
- практично впроваджує актуальні наукові новації педагогіки й психології;
- вчасно й продуктивно реагує на техніко-технологічні зміни, структурно-змістові інноваційні виробничі перетворення;
- якісно використовує ресурси світового мережного (інформаційно-комунікаційного) простору;
- забезпечує можливість вибору різних траєкторій професійної підготовки, відкритість й безперервність освіти відповідно до потреб особистості, спричинених соціально-політичними, міграційними та ін. процесами.

Для здійснення такої підготовки важливим є виокремлення психолого-педагогічних умов і створення моделі інтегрованої професійної підготовки у професійних навчальних закладах, а також удосконалення змісту методичної роботи щодо підвищення педагогічної майстерності педагогів у здійсненні інтегрованої професійної підготовки, що включає розвиток їхньої готовності до впровадження інноваційних педагогічних технологій, використання педагогічної фасилітації у процесі інтегрованої професійної підготовки; формування мобільності в умовах соціального партнерства.

Для практичної реалізації положень інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців на часі є потреба у створенні методик і технологій, які би сприяли функціонуванню такої системи; розробленні навчально-методичних дистанційних курсів щодо підвищення фахової майстерності педагогів професійного навчання; розробленні професійних стандартів інтегрованих професій за кваліфікаціями, відповідно до Національної рамки кваліфікацій та на їх основі створення освітньо-професійних програм інтегрованої професійної підготовки майбутніх фахівців за професіями.

Список використаних джерел:

1. Декларация Европейской Комиссии и министров профессионального образования европейских стран по развитию сотрудничества в области профессионального образования и обучения в Европе, принятая на заседании 29 – 30 ноября 2002 года в Копенгагене (Копенгагенская декларация) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.volgmed.ru/uploads/files/2012-1/8787-kopengagenskaya_deklaraciya.doc (дата обращения: 26.12.16). – Загл. с экрана.
2. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Європейський Союз – Україна: співробітництво у сфері вищої освіти / Представництво Європейського Союзу в Україні. – Київ : FGL Energy, 2010. – 20 с.
4. Лузан П. Г. Формування змісту професійного навчання кваліфікованих робітників з інтегрованих професій [Електронний ресурс] : метод. посіб. / П. Г. Лузан, Ю. І. Кравець, Т. В. Пятничук ; Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. – Київ, 2012. – 136 с. – Режим доступу:

http://lib.iitta.gov.ua/704706/1/Методпосібник_інтегровані_професії.pdf. (дата звернення: 26.12.16). – Назва з екрана.

5. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page6> (дата звернення: 26.12.16). – Назва з екрана.

6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій [Електронний ресурс] : Постанова Каб. Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341 // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 26.12.16). – Назва з екрана.

7. Про затвердження плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016 – 2020 рр. [Електронний ресурс] : Розпорядження Каб. Міністрів України від 14 груд. 2016 № 1077-р // Нормативно-правова база / Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249663048> (дата звернення: 27.12.16). – Назва з екрана.

8. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 27.12.16). – Назва з екрана.

9. Про професійно-технічну освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 10 лют. 1998 р. № 103/ 98-ВР // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.12.16). – Назва з екрана.

10. Про професійну освіту [Електронний ресурс] : проект Закону України // Законодавство / ВР України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60247. (дата звернення: 28.12.16). – Назва з екрана.

11. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. (дата звернення: 26.12.16). – Назва з екрана.

12. Pedagogical Constitution of Europe : Педагогічна Конституція Європи : Педагогическая Конституция Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yspu.org/images/0/00/Frankfurt2013.pdf> (дата звернення: 26.12.16). – Назва з екрана.